

Vladimir Nabokov, *Letters to Vera*

Copyright © The Estate of Vladimir Nabokov, 2014
All rights reserved

© 2016, 2019 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: din arhiva Vladimir Nabokov

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

NABOKOV, VLADIMIR

Scrisori către Vera / Vladimir Nabokov; trad. din lb. engleză de
Veronica D. Niculescu. – Ed a 2-a. – Iași: Polirom, 2019

ISBN print: 978-973-46-7974-4

ISBN ePub: 978-973-46-6454-2

ISBN PDF: 978-973-46-6455-9

I. Niculescu, Veronica D. (trad.)

821.111

Printed in ROMANIA

VLADIMIR NABOKOV

Scrisori către Vera

Traducere din limba engleză și note
de Veronica D. Niculescu

POLIROM
2019

Hurst a digitalizat și a îmbunătățit calitatea înregistrărilor pe casete cu Vera Nabokov citind din scrisorile soțului ei către ea; Tim Page a ajutat la digitalizarea fotografiilor. Și, desigur, mulțumirile noastre speciale Verei Nabokov, nu doar pentru prilejirea și păstrarea acestor scrisori, ci și pentru că a citit atât de mult din ele – în ciuda dorinței ei pătimașe de intimitate, a vârstei și a sănătății precare – la reportofonul lui BB în 1984-1985.

Cuprins

Lista ilustrațiilor	5
Lista abrevierilor	7
Cronologie	9
Plicuri pentru <i>Scrisori către Vera</i> de Brian Boyd	17
„ <i>Draga mea iubită și scumpă</i> “: Traducând <i>Scrisori către Vera</i> de Olga Voronina	43
Nota traducătoarei	51
Scrisori către Vera	53
Anexa 1: Ghicitori cu Ghennadi Barabtarlo	541
Anexa 2: Viața de după de Brian Boyd	553
Note	557
Bibliografie	723
Mulțumiri	729

Plicuri pentru *Scrisori către Vera*

de Brian Boyd

Te-am visat azi-noapte – se făcea
că eu cîntam la pian, iar tu
dădeai paginile pentru mine..
VN către VeN, 12 ianuarie 1924

I

Nici o căsnicie a vreunui scriitor important din secolul XX nu a durat mai mult decît a lui Vladimir Nabokov, și puține imagini din lume surprind iubirea conjugală trainică mai bine ca fotografia lui Philippe Halsman din 1968, cu Vera cuibărită sub brațul drept al soțului ei și privind în sus, spre ochii lui, cu un devotament neclintit.

Nabokov a scris prima oară o poezie pentru Vera în 1923, după ce a petrecut doar cîteva ore în compania ei¹, iar în 1976, după mai mult de jumătate de secol de căsnicie, a trecut dedicația „Pentru Vera“ pe ultima dintre cărțile publicate în timpul vieții. Prima oară i-a dedicat o carte în 1951 – autobiografia lui – al cărei ultim capitol se adresează direct unui „tu“ neidentificat: „Anii trec, draga mea, și în curînd nimeni nu va ști ceea ce știm tu și cu mine“. Anticipase acest sentiment într-o scrisoare pentru Vera, cînd abia își începuseră relația de un an: „tu și cu mine sîntem așa de speciali; miracolele pe care le știm noi nu le știe nimeni, și nimeni nu iubește în felul în care iubim noi“.

1. Vezi Cronologia pentru detalii privind momentele-cheie din viața familiei Nabokov. Figurile literare și istorice menționate în text vor fi identificate pe scurt în Note, la prima lor menționare în *Scrisori* (n.ed.orig.).

Nabokov își va descrie mai târziu căsnicia ca fiind „fără nor”. Chiar și într-o scrisoare către Irina Guadanini, cu care a avut o legătură puternică în 1937. Anul acela a fost cel mai întunecat și mai dureros din căsnicia soților Nabokov și o excepție, după cum o atestă scrisorile. Însă, deși soarele iubirii tinere strălucește sau sclipește în multe dintre scrisorile de început, alte necazuri înnorează mare parte din corespondență: sănătatea Verei și a mamei lui, lipsa constantă de bani, dezgustul față de Germania și căutarea epuizantă a unui refugiu pentru familie în Franța, Anglia sau America, în timp ce ascensiunea lui Hitler amenința însăși existența comunității emigranților ruși unde el țintise spre consacrarea ca stea nu tocmai moartă de foame.

Vera Slonim l-a întâlnit prima oară pe Vladimir Nabokov ca „Vladimir Sirin”, pseudonimul pe care el îl adoptase în ianuarie 1921 pentru a-și distinge semnătura din ziare de cea a tatălui său, tot Vladimir Nabokov. Nabokov senior era unul dintre editorii și fondatorii cotidianului de limbă rusă *Rul* din Berlin, oraș care devenise în 1920 centrul și magnetul emigrației ruse de după 1917. Nabokov junior publicase cărți și colaborase la ziare în Petrograd din 1916, când încă mai avea doi ani de liceu de făcut, iar pînă în 1920, în al doilea an de emigrație pentru familia sa, versurile îi erau deja admirate de scriitori mai în vîrstă, precum Teffi și Sașa Ciornîi.

De multe ori, *Scrisorile către Vera* ne înfățișează trăsături necunoscute ale lui Vladimir și ale Verei. Imaginile familiare încep cînd Nabokov a adăugat prima dedicație „Pentru Vera”, în 1951, exact la jumătatea poveștii lor de dragoste. Iar atunci cînd *Lolita* a fost publicată în America, în 1958, și în anii care au urmat, numeroase traduceri ale operei sale rusești, precum și noile sale lucrări în engleză – ficțiune, versuri, scenariu, studii și interviuri –, vor apărea cu alte dedicații pentru Vera. Scriitorul și soția lui au fost fotografiați împreună în multele interviuri date de el în tumultul celebrității, iar povestea ei editînd, bătînd la mașină, șofînd, predînd, corespondînd și negociînd pentru el a devenit parte din legenda lui Nabokov. Și totuși, a doua jumătate a vieții lor împreună, din 1950 pînă în 1977, ocupă doar cinci procente din scrisorile care urmează, iar restul de nouăzeci și cinci de procente reflectă acei ani mult mai tensionați decît această perioadă finală a celebrității mondiale.

Familia Slonim (tatăl Evsei, mama Slava și fiicele Elena, Vera și Sofia) a fugit din Petrograd și, după ce a trecut printr-o serie de aventuri în Europa de Est, s-a stabilit în Berlin, la începutul anului 1921. Acolo, după cum mi-a spus Vera, ea era „foarte conștientă” de talentul lui Nabokov înainte de a-l cunoaște, „în ciuda

faptului că trăisem în cercuri neliterare, mai ales printre foști ofițeri”. (O alegere ciudată a companiei, probabil, pentru o tînără rusoaică de origine evreiască, dat fiind antisemitismul obișnuit în Armata Albă. Însă curajul Verei atunci cînd ea și surorile ei fugeau din Rusia transformase un soldat Alb ostil din agresor în protector, iar ea a insistat să-mi explice că mulți foști ofițeri Albi din Berlin erau oameni cumsecade.) Decupase primele eșantioane din versurile lui de prin ziare și reviste apărute între noiembrie și decembrie 1921, cînd ea avea abia nouăsprezece ani, iar el douăzeci și doi. Un an mai târziu, tînărul Sirin, deja prezent întens în periodicele și revistele emigrației ca poet, scriitor de proză scurtă, eseist, cronicar și traducător, a bătut recordurile de productivitate din lumea literară a emigranților din Berlin: *Nikolka Persik*, o traducere a romanului *Colas Breugnon* de Romain Rolland din 1919, în noiembrie 1922; un volum de versuri recente, de șaizeci de pagini, *Grozd (Grămada)*, în decembrie 1922; un volum de versuri din ultimii cîțiva ani, de o sută optzeci de pagini, *Gornii put (Calea empireului)*, în ianuarie 1923; și traducerea lui *Alice în Țara Minunilor (Ania v strane ciudes)* în martie 1923.

Pentru o tînără atrăgătoare și hotărîtă, pasionată de literatură, de mult mai mare interes era întrezărirea unui luminiiș romantic în versurile recente ale lui Sirin. Ca urmare a asasinării tatălui său în 28 martie 1922, părinții Svetlanei Siewert, o frumusețe vioaie, îi permisese lui Nabokov să se logodească cu fiica lor, deși ea era mult mai tînără decît el, șaptesprezece ani, față de cei douăzeci și trei ai lui. Poeziile scrise pentru Svetlana în primul an de cînd a cunoscut-o au umplut cel mai recent volum de versuri al său, *Grozd*. Dar în 9 ianuarie 1923 i s-a spus că logodna fusese desfăcută: ea era prea tînără, iar el, ca poet, o perspectivă prea nesigură.

Dacă întîlnirea cu Svetlana provocase revărsarea unui torent de versuri, la fel a făcut și despărțirea de ea. În următoarele cîteva luni au început să apară în presa emigrației mai multe poezii reflectînd pierderea suferită de poet în dragoste: „Jemciug” („Perla”) în martie („ca un culegător de perle trimis să afle adîncul chinurilor din iubire, am atins fundul – și, înainte să pot aduce la suprafață perla, am auzit deasupra barca ta îndepăr-tîndu-se”); „V kakom raiu” („În ce rai”), tot în martie („mi-ai luat sufletul captiv eră după eră, și-acum iar ai făcut-o, și iar n-ai fost decît o scăpărare, căci am rămas numai cu nesfîrșitul chin al frumuseții tale ce îmi scapă”); cea mai explicită, „Berejno nios” („Cu grijă am purtat”), în 6 mai („Cu grijă am purtat această inimă pentru tine, dar cineva mi-a dărîmat-o cu cotul și-acum zace sfărîmată”).

Altă poezie, „La Indiei nevidimoi vladeiu“ („Conducătorul“: „O Indii conduc eu, nevăzut“), scrisă în aceeași zi cu „Cu grijă am purtat“ și publicată în 8 aprilie, semnaleză disponibilitatea pentru un nou început: poetul este împăratul tărîmului imaginar și jură că poate face minuni cu neputință de pus în cuvinte pentru o nouă prințesă – deși ea, oricine se va dovedi a fi, rămîne încă neconturată. E foarte posibil însă ca prințesa să fi văzut poezia, precum și să fi întrezărit finalul idilei în cealaltă poezie pe care Nabokov a scris-o în aceeași zi. Fiindcă în 8 mai 1923, la două zile după poezia „Cu grijă am purtat“, publicată în *Rul*, Vera Slonim a apărut în fața lui Vladimir Sirin purtînd, și refuzînd să o dea jos, o mască neagră de bal. Nabokov avea să-și amintească mai tîrziu cum a întîlnit-o pe Vera la un bal de caritate al emigranților. *Rul*, jurnalul exhaustiv al emigrației din Berlin, consemnează un singur bal de caritate aproximativ la acea dată, pe 9 mai 1923, deși soții Nabokov vor continua să sărbătorească ziua de 8 mai ca dată a primei lor întîlniri. Cînd i-am citat Verei relatarea soțului ei despre întîlnire și dovada din jurnalul lui că 8 mai este data pe care o aniversau, apoi dovada din *Rul* că pe 9 mai avusese loc un bal de caritate, ea mi-a răspuns: „Credeți că noi nu știm la ce dată ne-am cunoscut?“.

Însă Vera era expertă în negarea fără margini. Orice-ar fi ceea ce nu știm noi despre „ceea ce știm tu și cu mine“, Vera l-a ales la un bal de caritate al emigranților pe Vladimir Sirin, păs-trîndu-și masca pe chip. Elena Sikorski, preferata lui Nabokov dintre toți frații lui, crede că Vera a purtat masca aceea pentru ca înfățișarea ei frapantă, dar nu neasemuită, să nu-l distragă de la calitățile ei unice: receptivitatea stranie la versurile lui Sirin (putea memora poeziile după două lecturi) și sensibilitatea ei acordată într-un mod ciudat la cel din spatele poeziilor. Au ieșit afară împreună, s-au plimbat seara pe străzile Berlinului, minunîndu-se de jocul luminilor, al frunzelor, al întunericului. Peste o zi sau două, Nabokov a plecat pe timpul verii, așa cum plănuiuse, ca lucrător agricol pe o moșie din sudul Franței, plecare aranjată de unul dintre colegii tatălui său din guvernul provizoriu al Crimeii din 1918-1919 în speranța că schimbarea va domoli durerea provocată de moartea tatălui și despărțirea de Svetlana.

În 25 mai, de la ferma Domaine-Beaulieu, lîngă Solliès-Pont, nu departe de Toulon, Nabokov îi scrie Svetlanei o ultimă scrisoare de adio interzisă, plină de regrete pătimașe, „permisă parcă de distanța care îi separa“. Peste o săptămînă, scria o poezie dedicată noii posibilități din viața lui:

ÎNTÎLNIREA

înlănțuit de-această stranie apropiere

Dor și mister și-ncîntare...
de parc-ai fi venit pe podul încețoșat
din bezna legănată
a unui bal mascat în ralanti.

Și noaptea curgea, și liniștea plutea
în izvoarele ei de satin,
în masca aceea neagră cu profil ca de lup,
în buzele tale gingașe.

Iar tu ai trecut, pieziș ispitindu-mă,
pe sub castan, de-a lungul canalului.
Ce-a deslușit inima mea în tine,
cum de m-ai tulburat pină-ntr-atît?

În tandrețea ta de-o clipă
sau în conturul schimbător al umerilor tăi,
să fi simțit eu oare o schiță vagă
a altor – irevocabile – întîlniri?

Poate compasiunea romantică
te-a ajutat să înțelegi
ce a eliberat cu-un tremur săgeata
care-mi străpunge versurile-acum?

Nu știu nimic. Căci straniu
vibrează versul, iar în el, săgeata...
Poate că tu, fără de nume încă, ești
cea adevărată, cea așteptată?

Totuși tristețea, încă nu chiar strigată,
ne-a tulburat ora înstelată.
S-a-ntors în noapte dubla fisură
a ochilor tăi, încă neluminați.

Pentru cît timp? Pe totdeauna? Departe
rătăcesc și mă forțez s-aud
mișcarea stelelor deasupra întîlnirii noastre
și dacă tu ești cea care îmi e sortită...

Dor și mister și-ncîntare

și un fel de rugă îndepărtată...

Inima mea trebuie să meargă mai departe.

Dar dacă tu ești cea care îmi e sortită...

Tînărul poet știa că tînăra care îl acostase într-un mod atît de ciudat îi urmărea cu asiduitate versurile. A trimis această poezie nouă la *Rul*, unde a apărut în 24 iunie. Aici încep, într-un fel, scrisorile lui Vladimir către Vera, printr-un apel privat, în interiorul unui text public, către unicul cititor ce putea cunoaște trecutul despre care vorbea poezia și viitorul la care invita.

La fel cum Nabokov răspunsese în versuri la îndrăznețul răspuns pe care Vera îl dăduse durerilor sufletești din poemele recente ale lui Sirin, tot așa se pare că a răspuns Vera, plină de curaj, acestei noi invitații în versuri. I-a scris în sudul Franței de cel puțin trei ori în timpul verii. Scrisorile nu au supraviețuit – Vera, cea atît de secretoasă, a distrus mai tîrziu toate scrisorile ei către Vladimir pe care le-a găsit –, așa încît nu putem fi siguri că prima ei scrisoare a urmat apariției poeziei „Întîlnirea“ în *Rul*, însă logica pasiunii lor sugerează puternic o asemenea ordine. Ea îi apăruse înainte în persoană, mascată, pe 8 mai, și nu putea ști dacă stîrnise mai mult decît un interes trecător. Citind *Rul* în 24 iunie, a putut afla că el voia ca ea să afle ce efect avusese asupra lui și ce speranțe stîrnise.

Dacă Vera i-a scris lui Vladimir aproape imediat după citirea poeziei, e posibil ca el să-i fi răspuns la prima scrisoare cu o altă poezie, „Znoi“ („Arșiță“), pe care a scris-o în 7 iulie. În aceasta, Vladimir face aluzie la dorința care îi este stîrnită în canicula verii din sud. Nu i-a trimis-o imediat, ci, după cel puțin alte două scrisori de la ea, i-a scris încă o poezie, în 26 iulie („Zovioș – a v derevțe granatovom sovionok“: „Mă chemi – iar într-un rodii mic o bufnicioară“). Apoi i-a scris prima scrisoare, cu numai cîteva zile înainte de plecarea la fermă, incluzînd ambele „poezii pentru tine“. Începe această primă scrisoare memorabil de abrupt și fără nici un salut („N-am s-o ascund: sînt atît de neobișnuit să fiu – hm, înțeles, probabil – atît de neobișnuit cu asta, încît chiar din primele minute ale întîlnirii noastre mi-am zis: e o glumă, o farsă de bal mascat... Însă apoi... Și sînt lucruri despre care e greu să vorbești – o să le scuturi minunatul polen la atingerea cu un cuvînt... Îmi scriu de acasă de niște flori misterioase. Ești adorabilă... Și toate scrisorile tale, la fel, sînt adorabile, precum nopțile albe“), continuă cu aceeași siguranță („Da, am nevoie de tine, basmul meu. Fiindcă tu ești singura cu care pot să vorbesc despre nuanța unui nor, despre cîntecul unui gînd“) și încheie, înainte de a-i oferi poeziile, cu „Așa că o să fiu în Berlin pe

10 sau pe 11... Iar dacă nu o să fii acolo, o să vin după tine și o să te găsesc“.

De aici, de la prima scrisoare a lui Vladimir către Vera, trebuie să urmăm firul cronologic, pentru a orienta corect scrisorile în viața lor, în iubirea și în lumea lor, înainte de-a ne gândi ce anume face corespondența lor atît de specială și ce lumină aruncă aceasta asupra lui Nabokov ca om și ca scriitor.

La sfîrșitul verii anului 1923, el o găsește pe Vera cu masca pusă și cu garda jos. Ca alți tineri îndrăgostiți lipsiți de un spațiu al lor, se vor întîlni zi de zi ca să se plimbe împreună seara pe străzi. O singură scrisoare din acea perioadă, datată noiembrie 1923, de la Vladimir aflat într-o parte rusească a Berlinului de vest către Vera aflată în alta, reflectă înțelegerile și neînțelegerile lor pătimașe de la început.

La sfîrșitul lui decembrie 1923, Vladimir a călătorit cu mama lui și cu frații mai mici, Olga, Elena și Kirill, la Praga, unde mama, ca văduvă a unui cărturar și om de stat rus, avea dreptul la pensiune completă. În timpul acestei despărțiri de cîteva săptămîni, Vladimir îi scrie Verei despre concentrarea sa intensă la scrierea primei lucrări de mari dimensiuni, piesa în versuri în cinci acte *Tragediia gospodina Morna* (*Tragedia domnului Morn*), impresiile lui despre Praga (privind la Moldova cea înghețată: „de-a lungul acelui alb, siluete mici și negre de oameni care traversează de pe un mal pe celălalt, ca notele muzicale... un băiat trage după el un Re diez: o sanie“) și despre șocul de a fi fără ea aproape o lună.

Din nou împreună în Berlin la sfîrșitul lui ianuarie 1924, s-au considerat curînd logodiți. În august, cînd Vladimir a plecat pentru două săptămîni ca să stea cu mama lui în orașul Dobřichovice, aflat pe malul unui rîu, lîngă Praga, prima lui scrisoare către Vera începea cu „Încîntarea mea, iubirea mea, viața mea, nu pricep nimic: cum poți să nu fii cu mine? Sînt atît de infinit de obișnuit să fiu cu tine, încît acum mă simt pierdut și pustiu: fără tine, sufletul meu. Îmi transformi viața în ceva luminos, uluitor, irizat – tu adaugi o scînteiere de fericire peste toate“. Cîteva bilete scurte scrise în Berlin, pe un ton similar, anticipează căsătoria lor acolo în 15 aprilie 1925 (scrisoare exemplificativă, integrală: „Te iubesc. Infinit și inexprimabil. M-am trezit în toiul nopții și iată-mă scriind asta. Iubirea mea, fericirea mea“).

Și Vladimir, și Vera își cîștigau existența în mare parte ca preceptorți în limba engleză, iar la sfîrșitul lui august 1925, Vladimir a fost plătit ca să își însoțească principalul elev, Aleksandr Sack, mai întîi într-o stațiune de litoral pomeraniană, apoi într-o drumeție îndrăzneață prin Schwarzwald, pe care a consemnat-o prin

instantanee în proză scrise pe cărți poștale, înainte să li se alăture și Vera la Konstanz.

Un an mai târziu, vara lui 1926 a făcut loc unor dispoziții mai complexe. Vera a fost trimisă de mama ei la sanatoriile din Schwarzwald pentru a-și restabili greutatea pe care o pierduse din cauza anxietății și depresiei, în timp ce Vladimir a rămas în Berlin cu elevii săi constanți. Vera își făcuse soțul să-i promită că îi va trimite un raport zilnic – ce mânca, cu ce se îmbrăca, ce făcea –, iar Vladimir s-a supus cu loialitate.

Nicicând nu vom mai avea o asemenea redare neîntreruptă, de zi cu zi, a reacției lui față de lumea în care trăia. În pauza dintre primul său roman, *Mașenka*, scris în 1925, și cel de-al doilea, *Rege, damă, valet*, scris la sfârșitul lui 1927 și începutul lui 1928, viața lui părea relaxată și însoțită: munca de preceptor (care nu era adesea mai mult decât o lungă petrecere cu plajă, înot și țopăit în Grunewald), tenis, citit și petice de scris; un eseu critic despre ficțiunea sovietică recentă, pentru prietenii lui din cercul literar de la Tatarinov; o poezie pe care a scris-o pentru Ziua Culturii Ruse; un fals proces al lui Pozdnîșev, criminalul din povestirea „Sonata Kreutzer” de Tolstoi, cu Nabokov jucându-l pe Pozdnîșev și reinterpretând rolul victorios; o povestire rapid concepută și rapid executată; din nou pentru cercul de la Tatarinov, o listă cu ceea ce îl făcea să sufere, „începând cu atingerea satinului și încheind cu imposibilitatea de a asimila, de a înghiți toată frumusețea din lume”. Pentru a o încuraja pe Vera și a o face să rămână la sanatoriu pînă la cîștigarea în greutate de care el și tatăl ei credeau că are nevoie, Vladimir, întotdeauna jucăuș din fire, a trudit – iar efectul uneori este într-adevăr laborios – ca să o întrețină și să o amuze, crescînd potul pe măsură ce separarea se prelungea. Își începea fiecare scrisoare cu o nouă formulă de salut, mai întii, se pare, în cinstea numerelor micilor animale de jucărie pe care le colecționau, apoi acestea devenind tot mai bizare (Zgrunțurel, Smoculeț, Bătrînelule, Țînțăricule); adăuga și puzzle-uri pentru ea, cuvinte încrucișate, coduri, labirinturi, ghicitori, jocuri cu combinații de cuvinte; iar în cele din urmă a inventat un editor german pentru departamentul de puzzle, un domn Dragă, care chipurile intervenea cu ceea ce voia *el* să scrie.

Berlinul fusese centrul emigranților ruși care au fugit după Revoluția bolșevică din octombrie 1917. Între 1920 și 1923, orașul a găzduit peste 400.000 de ruși, mulți dintre ei artiști și intelectuali. Dar cînd marca germană s-a restabilit, după inflația majoră din 1923, viața în Germania s-a scumpit rapid. Pînă la finalul lui 1924, majoritatea emigranților s-au mutat la Paris,

unde cei mai mulți au și rămas pînă cînd continentul a fost zguduit de al Doilea Război Mondial.

Pentru a se asigura că nu-și va șubrezii limba rusă trăind într-un oraș unde cunoștea limba locului, Nabokov a rămas la Berlin. Pînă în 1926 era deja starul literar recunoscut al emigrației de acolo, așa cum se poate vedea din primirea călduroasă de care a avut parte la serbarea de Ziua Culturii Ruse, pe care i-a descris-o Verei într-un striptease prozastic lent. Nabokov a continuat să crească rapid ca scriitor – deși *Rul*, unde încă își publica mare parte din scrieri, era puțin citit la Paris – iar el și Vera trăiau relativ fără griji în Berlin datorită stilului lor de viață extrem de modest și a unui venit mic, dar adecvat, din munca lui de preceptor, din traducerile germane ale primului său roman și din munca de secretariat cu jumătate de normă a Verei.

În 1929, cînd Sirin a început să publice *Apărarea Lujin* în revista *Souremennîe zapiski* de la Paris, publicația literară a emigranților cea mai prestigioasă și care plătea cel mai bine, romanciera Nina Berberova a reacționat astfel la prima tranșă: „În fața mea se afla un scriitor modern extraordinar de matur și sofisticat, un mare scriitor rus, ca un phoenix născut din focul și cenușa revoluției și exilului. De acum înainte, existența noastră căpăta un sens. Toată generația mea avea justificare. Eram salvați”. Romancierul și poetul Ivan Bunin, seniorul scriitorilor emigranți și cel care în curînd avea să devină primul rus laureat cu Nobel în literatură, a comentat *Apărarea Lujin* în propriul său stil: „Puștiul ăsta a furat o pușcă și a desființat toată generația în vîrstă, chiar și pe mine”.

Praga era al treilea centru, ca importanță, al emigrației din Europa, cu un grup activ de oameni studioși atrași de bursele acordate de guvernul ceh. În mai 1930, cînd s-a dus să își vadă familia, Nabokov era un star literar și acolo, deși era mai preocupat de situația strîmtorată a mamei (la care se adăugau ploșnițele și gîndacii), de căsniciile surorilor, de aspirațiile literare ale fratelui mai mic și de Box, teckelul acum prea bătrîn ca să-l mai recunoască.

Următoarea călătorie departe de Vera, în aprilie 1932, a făcut-o tot la Praga și la familie. A fost fascinat de noul său nepot, Rostislav, fiul Olgăi, și îngrozit de cît de neglijat era băiatul de părinți. Numai recitînd cărțile lui Flaubert, redescoperind cu o detașare usturătoare propriile versuri de început și făcînd cunoștință cu fluturii de la Muzeul Național a reușit să compenseze neplăcerea pe care i-o provocau bezna aceluia oraș, afară, și ploșnițele, înăuntru.

Probabil că mîhnirii i se datorează întru cîtva și absența strălucirii alinturilor în scrisorile din 1932, la care am putut avea acces numai prin intermediul înregistrărilor pe care le-a făcut Vera Nabokov la reportofonul meu în decembrie 1984 și ianuarie 1985. Cînd făceam cercetări pentru scrierea biografiei Nabokov, ani de zile stăruisem pe lîngă Vera să-mi permită să văd scrisorile. Decît să mă lase să le citesc cu ochii mei, a fost de acord în cele din urmă să citească cu voce tare, atît cît putea ea îndura, în reportofonul meu. De atunci, cine știe cum (se pare că la finalul anilor '90), întregul lot cu scrisorile originale din 1932 a dispărut. Fiindcă mare parte din pasiunea și joaca evidente în celelalte scrisori în manuscris au fost omise de Vera atunci cînd citea, anul 1932 are de suferit, mai cu seamă călătoria din aprilie 1932.

Scrisorile din octombrie și noiembrie 1932 depind și ele de ceea ce a ales Vera să înregistreze, dar își pierd mai puțin din forță, fiindcă mare parte din această călătorie consemnează o înaintare victorioasă la a cărei aducere aminte ea a ajutat cu mare bucurie. În octombrie, Vladimir și Vera au călătorit la Kolbsheim, lîngă Strasbourg, ca să stea cu vărul lui Nabokov, Nicolas, compozitorul, și cu soția acestuia, Nathalie. După ce Vera s-a întors la Berlin, Nabokov a mai rămas cîteva zile la Kolbsheim, apoi a călătorit mai departe, la Paris, unde a stat o lună. Aici, faima îl făcea pe Sirin deliciul scriitorilor emigranți (Bunin, Vladislav Hodasevici, Mark Aldanov, Boris Zaițev, Berberova, Nikolai Evreinov, André Levinson, Aleksandr Kuprin și mulți alții) și al editorilor (înainte de toți, Ilia Fondaminski și Vladimir Zenzinov de la *Sovremennie zapiski*), dintre care pe majoritatea Nabokov nu-i întîlnise niciodată sau abia dacă îi cunoscuse înainte. Mulți dintre aceștia au făcut din el punctul central al unei campanii, pentru a-l ajuta să strîngă cît mai mulți bani prin lecturi publice și contacte cu editori francezi (Grasset, Fayard, Gallimard), scriitori (Jules Supervielle, Gabriel Marcel, Jean Paulhan) și traducători (Denis Roche, Doussa Ergaz). Scrisorile lui Nabokov din toamna anului 1932 abundă de portrete incisive ale figurilor literare ruse și franceze și de încîntarea lui plină de uimire față de generozitatea ce i se arăta, mai ales din partea celui „prea dulce și sfînt“ Fondaminski, editor și fondator principal al revistei *Sovremennie zapiski*.

În 1932, aflați tot în Berlin, soții Nabokov s-au mutat în apartamentul liniștit – și ieftin pentru ei – al verișoarei și buneii prietene a Verei, Anna Feighin. Fiul lor, Dmitri, s-a născut în mai 1934. Cu Hitler tot mai aproape de putere, Vera incapabilă să mai lucreze și Dmitri de hrănit, au motive întemeiate să caute

alte surse de venit, pe termen scurt, și un viitor mai sigur altundeva, pe termen lung. În vederea acestuia din urmă, Nabokov a tradus singur *Disperare* în engleză și a scris prima povestire în franceză, semi-autobiografică, „Mademoiselle O“, înainte de a călători în ianuarie 1936 la Bruxelles, Antwerp și apoi la Paris ca să susțină o serie de lecturi literare pentru publicul rus și cel francez și să întărească și mai mult legăturile cu lumea literară franceză. S-a împrietenit rapid cu Franz Hellens, cel mai bun scriitor al Belgiei. La Paris, stînd cu Fondaminski și Zenzinov, s-a pomenit antrenat în peisajul literar al emigranților, unul extrem de sociabil, adesea mai mult decît își dorea – descrierea momentului cînd este tîrît la cină de Bunin e o imagine clasică a disconfortului social –, și a avut un succes de răsunet într-o lectură publică colectivă, alături de Hodasevici. Din nou, scrisorile sînt dominate de impresiile lui despre ceilalți scriitori și de energia și perseverența lui, ca un participant cam disperat în această rețea.

Mai tîrziu în 1936, Serghei Taborițki, unul dintre asasinii de extremă dreapta care l-au ucis pe tatăl lui Nabokov în 1922, a fost numit adjunctul lui Hitler pentru problemele emigranților. Vera a insistat pe lîngă soțul ei că trebuia să fugă din Germania și să găsească o cale ca familia să se poată stabili în Franța sau Anglia. La finele lui ianuarie 1937, el a plecat din Germania pentru ultima dată, oprindu-se din nou să susțină o lectură la Bruxelles înainte să se îndrepte spre Paris, pentru a sta iarăși la Fondaminski. Scrisese un eseu în franceză pentru centenarul morții lui Pușkin și începuse să-și traducă povestirile în franceză. Lecturile sale în fața auditoriului rus și francez, în spații publice și case particulare importante, au avut mare succes, însă nu a reușit să obțină o *carte d'identité*, darămite un permis de muncă. La sfîrșitul lui ianuarie a început o legătură pasională cu Irina Guadanini, poetesă de ocazie care se întreținea lucrînd ca îngrijitoare de ciini, pe care o întîlnise cu un an înainte. Stresul de a o înșela pe Vera i-a exacerbat lui Vladimir suferințele unui psoriazis cronic pînă la stări de coșmar. Între timp încerca să o aducă pe Vera în Franța, însă din cauza temerilor legate de bani și a senzației că era mult prea optimist în privința perspectivelor, ea a refuzat să plece din Berlin. La sfîrșitul lui februarie, Vladimir a mers la Londra pentru lecturi și pentru a stabili contacte cu lumea literară și editorială de acolo, mai ales în speranța de a găsi nu numai editori pentru o scurtă autobiografie pe care o scrisese în engleză și un volum cu povestirile sale în engleză, dar poate și un post universitar. Cu toate contactele excelente și eforturile susținute, a cîștigat puțin și nu a putut crea nici o bază.